

LAKAPTAN SOYADINA

Doğup büyüdüğüm ev tam anlamıyla geleneksel bir Konya evi idi. Evimizin bu özelliği, biri bir mimar tarafından bir bilimsel makale olarak, öbürü bir sanat tarihçisi tarafından popüler olmak üzere iki yazının konusu olmuştur (Ayrıca benim dünyamda ne zaman bir ev kavramı görülürse orası aynı bizim evimizdir, aynı mekândır.)

Araplar'da, Ayma-
nas'ta, Mengene'de doğup büyümese bile ömrünün bir bölümünü oralarda geçirenler hatırlayacaklardır. Oralarda komşular bazen ad ve soyadlarından daha çok lakapları ile bilinir; aileler öylece tanınırlardı. Bir yazımızda 'Kavakların orası' diye anlattığımız Çaybaşı Caddesi'nin küçücük bir kesiminde kimler mi oturuyordu? Hatırlamaya çalışalım: Hacı Mevlütler, Zana-kalar, Toklular, Zibeğin Âlâ'lar, Galatalılar, Ölmezler, Hayrul-

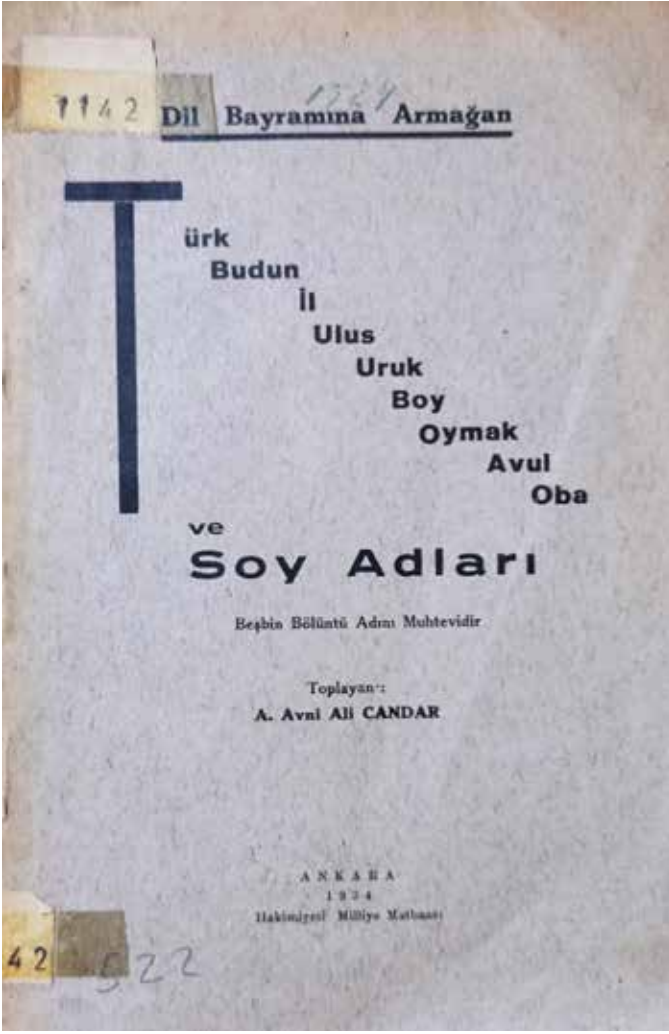

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

lahlar, Aşçılar, Gamburlar, Tuzcu Helim Ağa, vb. Burada anılan lakapların bazıları ailelerin soyadlarıyla ilgilidir de acaba Soyadı Kanunu yürürlüğe girince lakaplarından yola çıkarak soyadı alanları unutacak mıyız? Bizim lakabımız Sakaveliler imiş, Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra da böyle anılıyorduk. Ama Kanunun uygulanmaya başlamasından sonra bu Sakaveliler Sakaoglu oluvermiş. Hemen hatırlatalım, Kanunumuzda bazı kelimelerin soyadlarında yer almaması gerektiği şeklinde bir madde vardı. Aşağıda kısaca bu konuyu bir daha hatırlatıvereceğiz.

Soyadı Kanunu'nu eli kulağında iken aramızdan ayrılan bazı ünlüler ise mezar taşlarında soyadları olmaksızın anılıyorlar. İşte onlardan birkaçı:

Mehmet Rauf 1875-23
Aralık 1931 (Eylül romanının

Ekim 1934) (Konyalı yazar ve şair)

Öncelikle Soyadı Kanunu'muzu kısaca tanıtmak isteriz.

Kanun no. 2525

Kabul tarihi: 21 Haziran 1934

Yayın tarihi: Resmî Gazete, 02 Temmuz 1934

Soyadı Kanunu'muzun ilk dört maddesi aşağıdaki gibidir:

Madde 1- Her Türk adından başka soyadını da taşımağa mecburdur.

Madde 2 - Söyleyişte, yazışta, imzada öz at önde, soyadı sonda kullanılır.

Madde 3 - Rütbe ve memuriyet, aşiret ve yabancı ırk ve millet

isimlerle umumî edeplere uygun olmıyan veya iğrenç ve gülünç soyadları kullanılmaz.

Madde 4 - Soyadı seçme vazifesi ve hakkı evlilik birliğinin reisi olan kocaya aittir.

Bu arada, 26 Kasım 1934'te kabul edilen 2590 Sayılı Kanun'un 29 Kasım 1934'te yürürlüğe girmesiyle lâkap ve unvanlar da kaldırılmıştır.

İşte lakapların kullanılması gündemden kaldırılınca bazı aileler lakaplarını hatırlatan kelimelerle yollarına devam etmişlerdir. Bizim ailemizde

yazarı)

Samih Rifat: 28 Nisan 1875-04 Aralık 1932 (Türk Dil Kurumu'nun ilk başkanı, şair)

Ahmet Rasim 1864-27 Eylül 1932 (yazar)

Ahmet Haşim 1884-4 Haziran 1933 (şair, Merdiven şiiiri)

Cenap Şahabettin 1870-13 Şubat 1934 (şair, yazar. Tiryakî Sözleri)

Bu arada o dönemin Konya aydınları arasında yer alan bir hemşerimizi de bu arada hatırlatmak isteriz:

Muzaffer Hamit (1896-25

de benzer bir gelişme olmuş, Sakaveliler olan lakabımız Sakaoğlu olarak düzenlenmiştir. Hemen hatırlatalım, Lakabımız olan Sakaveliler'in de güzel ve anlamlı bir hikâyesi vardır.

Bu sonuncu kanun ilerleyen yıllarda değiştirilmiş, bazı soyadlarının alınmasıyla ilgili kısıtlamalar kaldırılmış ve vatandaşlar yeni soyadlarıyla yaşamaya başlamışlardır.

Pek çok kaynakta şu birkaç bilgi mutlaka sunulur:

1. Ülkemizde hâlen en çok konulmuş olan kadın ve erkek adları hangileridir?

2. Son yılda (2023) en çok konulan kız ve erkek çocuk adları nelerdir?

3. En çok alınan soyadlarımız hangileridir? Birinci ve üçüncü maddeler kolay kolay değişecek gibi değildir. Ancak aradaki madde yıllara göre küçük yer değiştirmelerle karşımıza çıkmaktadır. İşte o soruların cevapları:

1. Fatma, Ayşe, Emine, Hatice, Zeynep

Mehmet, Mustafa, Ahmet, Ali, Hüseyin

2. Asel, Zeynep, Defne, Zümra, Asya,

Alparslan, Yusuf, Göktuğ, Ömer Asaf, Miraç

Bir de geçen yılın (2022) adlarını hatırlayalım:

Zeynep, Defne, Asel, Zümra, Elif

Alparslan, Yusuf, Miraç, Göktuğ, Ömer Asaf

Adların biri dışında listede pek değişiklik görülmemektedir. Görebildiğimiz adların sıralamadaki yerlerinin değişmesidir. Mesela 2022 yılında üçüncü sırada yer alan Asel 2023 yılında birinci sıraya yüklenmiştir.

Zeynep adının ise her iki listede de yer alması dikkat çekicidir.

Acaba soyadlarımız konusunda neler söyleyeceğiz? Bakalım, biz Türkler soyadı olarak hangi kelimeleri soyadı olarak alıyoruz? İşte 2023'ün istatistiklerine göre ilk on soyadımızın durumu:

a. Bir milyonun üzerindeki soyadları

Yılmaz: 1.580 bin 313

Kaya: 1.154 bin 158

Demir: 1 105 bin 381

b. Bir milyonun altındaki soyadları

Çelik: 710.598

Yıldız: 690.153

Şahin: 683.206

Yıldırım: 661.503

Öztürk: 583.451

Aydın: 577.350

Özdemir: 552.684

Burada dikkatli okuyucularımızın gözüne çarpmayan bazı soyadlarının olabileceğini düşünerek küçük bir açıklamada bulunmak istiyoruz. Bir adımız aynı zamanda soyadı olarak kullanılırken bir harf fazlasıyla yazılınca ayrı ayrı işlem görüyorlar. Bu tür adlarımızın başında Alparslan ve Alpaslan adları gelmektedir.

Yine tarihimizle ilgili bir adımımız hem ad hem de soyadı olarak kullanılırken birkaç farklı yazım ile karşımıza çıkmaktadır. Osman Attilâ (şair ve milletvekili), İsmet Attilâ (bakan), Attilâ İlhan, Atillâ Özkırımlı (yazar ve üniversiteden sınıf arkadaşım olan hemşehrim), Attila Taçoy (ortaokuldan sınıf arkadaşım). Bu adların değişik kaynaklarda kişilere göre değişik yazımlarını görürseniz şaşırmayınız. Biz yıllarca önce incelediğimiz bir temel eserde büyüğümüzün adını şu yazımları ile görmüştük: Mevlana, Mevlâna, Mevlânâ. Ancak dördüncü yazımı da ha-

tırlatmak isteriz: Mevlânâ

Soyadı olarak kullanılan başka bir kelime de ikili yazımla zaman zaman kafalarımızı karıştırmaktadır. 2000'li yılların başında Selçuk Üniversitesi rektörlük ön seçimi başkanlığımızdaki bir ekip tarafından yürütülmüştü. Sekiz adaydan ikisinin soyadları Kılıç ve Kılınç idi. Oy pusulasına yazılması sırasındaki karışıklığı önlemek üzere, başkan olarak olaya açıklık getirmiştik.

Soyadlarımız arasında mesleklerin ve türevlerinin önemli bir yeri vardı. İşte birkaç örnek: Arabacı, Bakırcı, Demirci, Hacı, Halıcı, Helvacı; Bakkal, Marangoz, Saraç, Sarraf, vb. Ancak bunlar ve benzeri meslek adları nedense soyadı olarak alınırken biraz geri sıralarda kalmıştır. Bunda, ilklerin bir övünme kaynağı olabileceği görüşü öne çıkmaktadır. Ayrıca bazılarının da ilgili memurlarca önerilmiş ve kabul görünce de kayda geçirilmiş olabileceği unutulmamalıdır. .

Soyadlarımızın alınışında dikkati çeken iki noktayı özellikle belirtmek isteriz. Bunlar sırasıyla, bilinen kelimelerin önüne öz adının getirilmesiyle oluşturulanlar ve

ailenin farklı açılardan bağı olduğu kavramların sonuna Soyadı Nizamnamesi'nde de belirtildiği üzere oğlu adının getirilmesi. Bunlardan ilki ile ilgili uzun bir listeyi neredeyse 50 yıl kadar önce yayımlamıştık: "Türkçede Soyadları", Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, 13 (2), 1977, 375-421 (Ahmet Caferoğlu özel sayısı). Bu yazımızda Özağar'dan başlayıp Özzorluoğlu ile sona eren listedeki soyadlarımızın sayısı 120'den fazladır. İlerleyen yıllarda bu listedeki soyadlarımızın sayısını artırdığımızı da hatırlatmak isteriz. Bu makalemiz, geçtiğimiz yıllarda ad bilimi ile ilgili yazılarımızın kitaplaşması aşamasında orada da yer almıştı: Ad bilimi Yazıları, Konya 2017, 174-206. Bunca öz'lü soyadlar arasında ilgimize çekeceğine inandığımız birkaçını hatırlatmak isteriz: Özahi, Özçamur, Özihtiyar, Özkarakarga, Öznohut, Özsağdıç, vb. Bu yazımızı hazırladığımız günlerde dikkatimizi çeken bir soyadını da konumuza renk katacağı için almayı uygun bulduk: Analiz Hukuk Bürosu kurucusu Av. Dr. Rezan Epözdemir. Avukat Beye ulaşıp soyadlarının hikâyesini öğrenmemiz iyi olacak. Acaba bu söyleyişle öz kavramı pekiştirilmek mi istenilmiştir? Belki de aile yakınları arasında Özdemir soyadını kullananların olduğu için bu yola gidilmiş olabilir? Konya'da da görülen bazı so-

yadların ana yapısının önüne pek kelimesinin getirildiğini de hatırlatmak isteriz: Ahmet Pekyatırmacı (Konya Selçuklu belediye Başkanı), Suna Pekuysal (merhume sanatçı), Mehmet Ali Peksarı (Konyalı bir vatandaşımız), Rıza Pekutsal (oyuncu), Güzin Pekgüçlü (Ankara Barosu üyesi), Ahmet Pekgönül (KONSİAD yönetim kurulu üyesi)

Soyadı Kanunu'nun uygulanabilmesi için hazırlanıp yayımlanması gereken Soyadı Nizamnamesi'nin son şeklinin ilgili maddelerini aşağıya alıyoruz. Böylece bazı kelimelerin niçin soyadı olarak verilemeyeceği de açıklığa kavuşmuş olacaktır,

SOYADI NİZAMNAMESİ

Bakanlar Kurulu Kararının Tarihi : 24.12.1934, No: 2/1759

Dayandığı Kanunun Tarihi : 21.6.1934, No: 2525

Yayımlandığı R. Gazetenin Tarihi : 27.12.1934, No: 2891

Yayımlandığı Düsturun Tertibi : 3, Cildi: 16, S. 353

AYHAN YALÇIN

Dünden Bugüne

ADLARIMIZ SOYADLARIMIZ

AD KOYMAK

YASAK ADLAR

AD KOYMAKTA SINIR

AD TÜRETME YOLLARI

ADIN KARAKTERE ETKİSİ

GEÇİT
Kitabevi

BÖLÜM I

Hususi hükümler

**Madde 1 - (Değişik:
25/3/2009-2009/14848
K.)**

Her Türk vatandaşı, öz adından başka soyadı da taşımak zorundadır. Soyadı olmayanlara kendilerince belirlenen bir soyadı mülki idare amirleri tarafından aile kütüklerine ve doğum tutanaklarına yazdırılır.

**Madde 2 - (Değişik:
25/3/2009-2009/14848
K.)**

Söyleyişte, yazıŖta, öz ad

önde, soyadı sonda olmak üzere bütün harfleri söylenerek veya yazılarak kullanılabilceği gibi söyleyiŖte ve yazıŖta öz adsız yalnız soyadı kullanılabilir ve imzada öz adın ilk harfi, öz ad iki tane ise her ikisinin ilk harfleri veya birinin ilk harfi ile öteki ad ve soyadının tümü yazılabilir. İki soyadı olan kadın her iki soyadını birlikte kullanır.

**Madde 3 - (Mülga:
2 5 / 3 / 2 0 0 9 -
2009/14848 K.)**

**Madde 4 - (Mülga:
2 5 / 3 / 2 0 0 9 -
2009/14848 K.)**

BÖLÜM II

Soyadı

Madde 5 - Yeni takılan soyadları Türk dilinden alınır.

Madde 6 - Soyadı ya yalnız olarak veyahut (oğlu) ile birlikte kullanılır.

Madde 7 - Yabancı ırk ve millet isimleri soyadı olarak kullanılamaz.

Madde 8 - Bir aŖirete veya kabileye iliŖik anlatan soyadları kullanılamaz ve yeniden takılamaz.

Madde 9 - Eski ve yeni Devlet kadrosundaki rütbe ve memuriyet bildiren soyadları kullanılamaz ve yeniden ko-

namaz.

Madde 10 – Umumi edebelere uygun olmıyan veya gülünç veya iğrenç olan veya hakaret anlatan soyadları kullanılamaz ve yeniden takılamaz.

Madde 11 – Tarihte ün almış büyüklere ilişik anlatan soyadları bu kişilere ilişik resmi kayıtlarla, belgelerle sabit olmadıkça kullanılamaz ve yeniden takılamaz.

Madde 12 – (Değişik: 25/3/2009-2009/14848 K.) 7, 8, 9, 10 ve 11 inci maddelere aykırı olarak verilmiş adlar aile kütüklerine ve doğum tutanaklarına yazılamaz. Söz konusu maddelere aykırı olarak verilmiş olan adların değiştirilmesi için ilgili resmi dairenin göstereceği lüzum üzerine Cumhuriyet savcıları tarafından yerleşim yeri adresinin bulunduğu yerdeki görevli asliye hukuk mahkemesinde dava açılır.

Madde 13 – (Mülga: 25/3/2009-2009/14848 K.)

Madde 14 – (Mülga: 25/3/2009-2009/14848 K.)

BÖLÜM III

Soyadı seçim ve hak ve vazifesi

Madde 15-30

BÖLÜM IV

Soyadlarının yazımı

Madde 31-49

BÖLÜM V

Türlü hükümler

Madde 50-54

Özellikle BÖLÜM II / Soyadı'nın ilk maddeleri son derece önemlidir. Şu maddeyi de dikkatinize sunmak isteriz:

Madde 6 – Soyadı ya yalnız olarak veyahut (oğlu) ile birlikte kullanılır.

Demek ki bizim *Sakaveli* olan lakabımızdan yola çıkarak *Sakaoğlu* soyadımızı almamız aynı zamanda Nizamname'nin bir gereği olarak düşünülmelidir.

Daha sonraki bir yazımızda yabancı kültürlerin bazılarında ve bizde bu *oğlu* adının kullanılması ile ilgili bir yazımızı da bilgilerinize sunacağız.

Yazımıza ek olarak, ikisi o yılların ürünü olan soyadlarımızla ilgili üç kitabımızın da kapaklarını sunuyoruz.

Yavuz Arat, “Kaybedilmiş Bir Kültürel Miras: Saim *Sakaoğlu* Evi/ Konya”, *Milli Folklor*, 15 (118), 2018, 77-100.

Haşim Karpuz, “Saim *Sakaoğlu* Evi”, *Merhaba / Akademik Sayfalar*, 12 (5), 22 Şubat 2012, 67.

Saim *Sakaoğlu*, “Kavakların Orası”, *Yeni Gazete / Cönk.* 07 Nisan 1999.

Muhsin
Karabay

muhsinkarabay@gmail.com

BİR MEVLÂNA VE KONYA ÂŞIĞI HOCAHANIM HALİDE NÜSRET ZORLUTUNA (2)

Bu olay her şeyden önce Avnullah Kâzımî Bey'in karakterini ortaya koymaktadır. Gönül isterdi ki, bu hâtıratı olmasa bile sadece bu olayın anlatıldığı sayfayı keşke, işçisinden cumhurbaşkanına kadar bütün ülkemiz insanına okutabilseydik. Ben 64 yıllık hayatım boyunca öylesine olaylar duydum, okudum ve televizyonlardan seyrettim ki, onlara hiç inanmadım, daha doğrusu inanmak istemedim ve maalesef hâlâ etrafımda bu, adı hediye olan rüş-

vetler konusu o kadar çok anlatılmaktadır ki, eğer bunlar doğru ise devletimizin, ülkemizin hâlâ nasıl ayakta kalabildiğine hayret ederim doğrusu!.. Bunlara bir türlü inanmak istemem. Bunların hiç birisini ne burada yazabilirim ne de anlatabilirim. Oysa ben hiçbir zaman böylesi işlerin ne yakınında bulundum ne de yakınında bulunanların yakınında bulundum. Sadece dedikodusunu duymak bile beni devletim, hükümetim, belediyelerim ve milletim adına büyük üzüntülere gark etmiş ve etmektedir de... Burada hiç kimseyi suçlayacak değilim ama devletimizi, milletimizi, halkımızı yönetenler; özellikle de başta belediyelerimiz olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar çok dikkatli olmalıdırlar!..

Ayşe Nazlı Hanım yani Avnullah Kâzımî Bey'in sevgili eşi ve küçük Halide Nusret'in biricik annesi ve yardımcıları konağa yerleşme hazırlıkları içindedirler. Kerkük'e varışlarının üçüncü günüdür. Kapı çalınır ve bir katır yükü **iki büyük çuval pirinç** gelmiştir. Bunu **Mutasarrıf Paşa**'nın ısmarlamış olduğu söylenir ve iki çuval pirinç içeriye, kilere alınır fakat bundan hemen haberdar olan **Avnullah Kâzımî Bey**

Merhaba
Akademik Sayfalar

Halide Nusret Zorlutuna

(Fotoğraf İçin Aileye ve Timaş Yayınlarına
Teşekkür Ederiz)

öfkeden deliye döner. Halide Hanım o ânı; **“Babamı bu derece öfkeli, annemi bu derece şaşkın hiç görmemiştim, korkudan âdeti nefesim tutulmuştu.”** diyerek tasvir eder.

Evet, anlaşıldığı üzere ilk rüşvet gönderilmiştir. Yardımcı hanımlardan Fatma Bacı orada bunun bir âdet olduğunu; yeni gelen mutasarrıf paşa olsun, kumandan paşa olsun, kim olursa olsun, yerli zenginlerin, onların pirincini ve yağını hep gönderdiklerini, gelir gelmez çarşı pazar dolaşmalarının olmayabileceğini, bunun da kendileri tarafından ayıp karşılanacağını söyleyerek durumu izah etmeye çalışırsa da Avnullah Bey gürlere: **“Ben böyle âdet bilmem, istemem... İşte Koskoca Osmanlı İmparatorluğu bu sakim âdetler yüzünden acınacak hâle düştü. Devlet batıyor hanım, batıyor.**

**Halide Nusret solda-Edirne Kız Öğretmen Okulu
18 Eylül 1923**

(Fotoğraf için Aileye ve Timaş Yayınlarına Teşekkür Ederiz)

Danyal Peygamber minaresinden Kerkük Kalesi yıkıntıları

Fotoğraf için Doç.Dr. Aras Neftçi'ye teşekkür ederiz.

Halide Nusret, kızkardeşi İsmet Kür ve eski güzellik kraliçesi Naşide Saffet
(Fotoğraf için Aileye ve Timaş Yayınlarına Teşekkür Ederiz)

Devlet nüfuzu iki çuval pirinç, üç teneke yağ için oyuncak ediliyor. Hediye imiş. Hediye hısım akraba arasında verilir alınır. Bana pirinç hediye eden adam kim imiş!..” diye öfkeden deliye döner ve devam eder: **“Gördünüz mü hiç tanımadığım bir insan ilk günden iki çuval pirinçle mutasarrıfın sakalını ele alacak. Arkadan bir başkası yağ ‘hediye’ edecek, bir üçüncüsü fasulye... Bunları kabul edene, sonra altınlar da gelir. Sonra artık bu mutasarrıf; eşrafın, ağaların kuklasıdır; arada biçâre ahali ezilir, ne olursa millete olur, fakir fukaraya olur, şimdi anladınız mı?”** der

ve hemen pirinç çuvalları gönderene iade ettirilir.

Bu konuyu Halide Hanım’ın hâtıratındaki şu satırlarla tamamlamak istiyorum:

“Bu tarihten birkaç yıl sonra annemle babam arasında bu mevzuda iki konuşma daha geçmiştir. Ve çok uzun seneler sonra, Kars’ta, ‘Hoca hanıma iki kuzu getirdim’, Urfa’da, ‘Kumandan Paşa’nın hanımına üç çift bilezikle üç beşibirlik getirdim.’ diye bana sözde ‘hediye’ getirenlerin iblis suratları arkasında, babacığımın öfkeden, üzüntüden sapsarı kesilmiş nurlu yüzünü her zaman gördüm: Sekiz yaşında kulaklarımdan kalbime akmış olan o güzel ses beni daima uyarmış, aydınlatmıştı.”

Bu arada Kerkük’e gelişlerinin ilk haftasında eşkiya takibine diyerek Avnullah Kâzımî Bey İstanbul’a çağrılıp Divan-ı Harb-i Örfî’de yani Sıkıyönetim Mahkemesi’nde yargılanır ve beraat edip tekrar Kerkük Mutasarrıflığına tayin edilir.

Avnullah Bey’in gelişle birlikte Kerkük’ün kaderi de güzelleşir. Şehirde hırsızlık olayları kalmamış, herkes kapısı açık yatmakta ve Avnullah Bey’e dua etmektedir. Eşkivalık, yol kesmeler, kervan soymalar da azalmıştır. Bir lise ve bir erkek sanat okulu ile bir de kız okulu açılmıştır. Sokakta bir tek evsiz barksız serseri çocuk kalmamıştır.

Hepsi pırıl pırıl resmî elbiseli mektep efendisi olmuşlardır. Henüz Bağdat'a, Musul'a gelmeden, İstanbul'a geldikten sonra Kerkük'e hükümet dairelerine telefon da gelmiştir. Kadirşinas Kerküklüler bütün bu icraatı sevinç ve takdirle karşılamaktadırlar. Mutasarrıflarını babaları gibi sevmekte ve onun için şiirler, kasideler yazmaktadırlar.

Tanpınar'ın kaleminden, Avnullah Kâzımî Bey

Ahmet Hamdi Tanpınar, “**Kerkük Hâtıraları**”nda, Halide Nusret Zorlutuna'nın babası **Kerkük Mutasarrıfı Avnullah Kâzımî Bey**'den şöyle bahseder:

“Bu evde bizden evvel mutasarrıf Avnullah Kâzımî Bey oturmuştu. Şâir Halide Nusret Hanım'ın babası olan bu zat, Kerkük'te çok iyi bir hâtıra bırakmıştı.

Kerkük Kalesi'nde bulunan Beylikler Dönemine tarihlenen Buğday Hatun Kümbeti

Fotoğraf için Doç.Dr. Aras Neftçi'ye teşekkür ederiz.

Kerkük Kalesi'nde bulunan Beylikler Dönemine tarihlenen Buğday Hatun Kümbeti

Fotoğraf için Doç.Dr. Aras Neftçi'ye teşekkür ederiz.

Onun hakkında söylenenleri şimdi hatırladıkça, eski imparatorluğun devamını sağlayan, o tuttuğunu koparır, çakırpençe memurlardan biri olduğunu düşünüyorum. Şehre ve havaliye sükûnet getiren, devlet otoritesini koruyan bu cins memurlara eskiden halkımız bir nevi keramet, hiç değilse dindarlık, riyazet izafe ederdi. Avnullah Kâzımî için de böyle olmuştu. Mektep arkadaşlarımla çoğu, onun geceleri soyunmadan bir post üzerinde yorulana kadar ibadet ve dua ettiğini ve oracıkta kıvrılıp uyduğunu, sonra atına binip eşkiya takibine çıktığını anlatırlardı.”

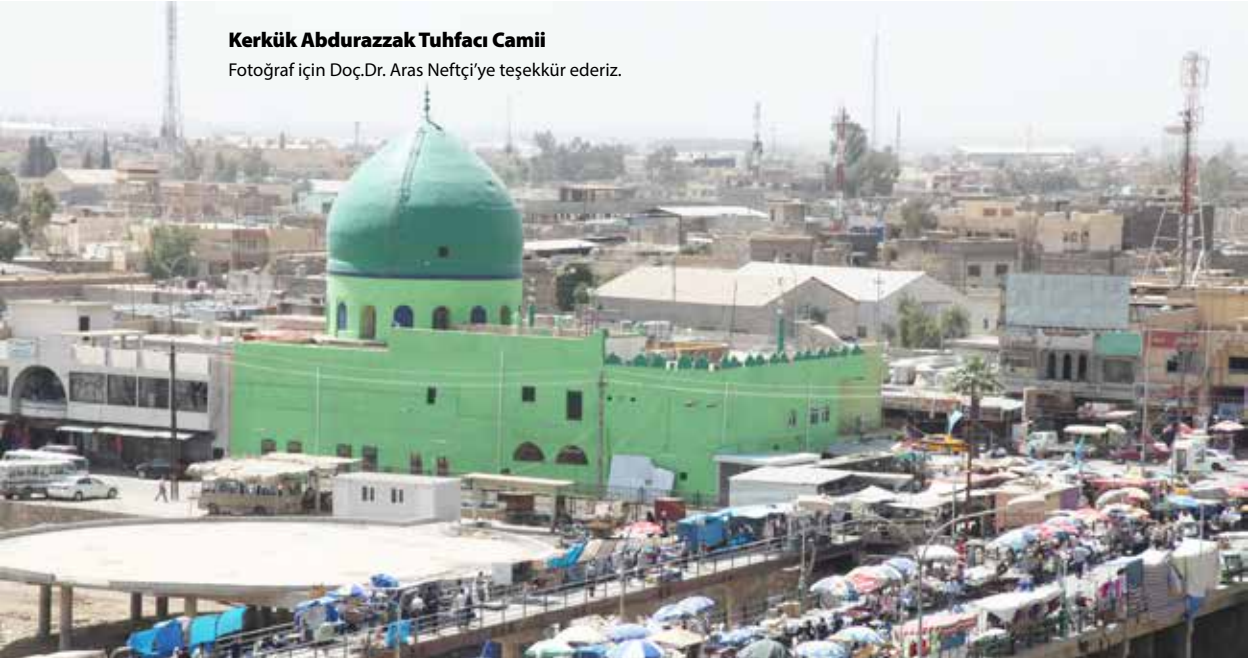
Tanpınar'ın yazdıklarıyla birlikte, Halide Hanım'ın 1954 yılında, İstanbul'da, o sıralarda üniversite öğrenciliğinin yanı sıra gazetecilik de yapmakta olan **Neriman Malkoç'la (Öztürkmen)** olan görüşmesinde bize şu bilgiyi vermektedir:

“Babamı ancak Meşrutiyet ilân edildikten sonra 1908'de tanıdım. Babam Avnullah Kâzımî, 1909'da Kerkük'e mutasarrıf olarak tayin olmuş. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın babası da aynı zamanda Kerkük'te kadı idi.” (N. M. Öztürkmen, Edibeler Sefireler Hanımefendiler, s.50) Her iki yazarımız da 1901 doğumludur. Bundan dolayı o tarihte her ikisinin de henüz 8-9 yaşlarında oldukları düşünülürse böylesine belirsizliklerin de normal karşılanması gerektiği kanaatindeyiz.

Halide Nusret Zorlutuna, bu konuyla alakalı olarak, hâtıratı “Bir Devrin Romani”nda şunları yazıyor: **“Toplantılarımızda son yazdığımız şiirleri okur ve karşılıklı birbirimizi överdik. Merhum Ahmet Hamdi ile çocukluktan da birbirimizi tanırmışız. Babam, Kerkük Mutasarrıfı iken, onun babası da orada Kadı (hâkim) imiş.**

Kerkük Abdurazzak Tuhfacı Camii

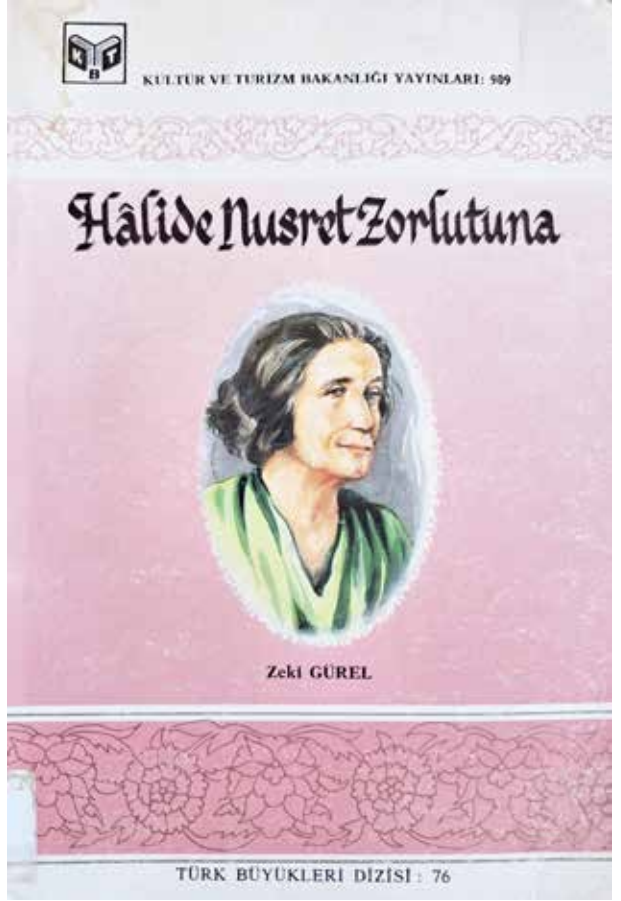
Fotoğraf için Doç.Dr. Aras Neftçi'ye teşekkür ederiz.

Bunu bana hatırlattıktan sonra arkadaşlığımız daha da samimileşti. Ne iyi, ne temiz çocuktuk Yarabbi ve büyük şairdi! Elbiseye filân hiç kıymet vermez, durmadan okurdu. Arkadaşları ona, ‘Kırtıpıl Hamdi’, ‘Hamdi Paj’, ‘Hamdi Sahife’ diye takırlardı, o hiç aldırılmazdı.”

Şimdi, yıllar sonra bu yazı münasebetiyle Halide Hocahanım’ın hâtıratını tekrar okurken kitabı sanki ilk defa okuyor gibiyim. Şunu itiraf etmeliyim ki, bu kitabı ilk okuyuşumda sadece Halide Nusret Zorlutuna’yı ve onun sanat-edebiyat çevresiyle tanıdığı şâir ve yazarları düşünerek okumuştum. Fakat şimdi bir de annesi ve babası açısından onları daha iyi tanıma gayesiyle okuyorum. İlk okuyuşumda şöylesine bir okuyup geçtiğim satırlar şimdi çok daha anlamlı, çok daha önemli geliyor bana...

İşte bu cümleden olmak üzere kitaptan hoş bir şeyi daha nakletmek istiyorum. Küçük Halide, kardeşi Abdülhay Hâdi dünyaya geldiği zaman babasının, annesi Ayşe Nazlı Hanım’dan âdeta emir mâhiyetinde mühim bir isteği olmuştur. **Kim olursa olsun hiç kimseden hiç bir loğusa hediyesi kabul edilmeyecektir.** Fakat annesi Ayşe Nazlı Hanım bunun büyük bir kabalık olacağını ifade etmiştir. Avnullah Kâzımî Bey onun da bir çaresini bulmuş ve şehirde;

**Halide Nusret Zorlutuna, Zeki Gürel,
K. ve T. Bak. Yay., 909, T. Büyükleri Dizisi-76, Ankara, 1988.**

**Halide Nusret Zorlutuna, 1901-1984
(40 Kadın 40 Hayat, İBB Kültür A.Ş. yay., İst., 2022)**

Halide Nusret Hanım (sol başta) arkadaşlarıyla, 1925, 40 Kadın 40 Hayat, İBB Kültür A.Ş. yay., İst., 2022

“Ey ahali kimse Paşa'nın oğluna hediye götürmeyecek, getiren olursa geri çevrilecektir. Ey ahali duyduk duymadık demeyin Mutasarraf Paşa'nın emri budur.” şeklinde tellal bağırtmıştır!..

Avnullah Bey'in Kerkük'ten Ayrılışı

Halide Nusret Zorlutuna, Bir Devrin Romanı adlı hâtıratında babası Avnullah Bey, anesi ve yardımcıları ile birlikte Kerkük'ten hazin ayrılışlarını çok canlı ve mükemmel tasvirler ve acı hislerle anlatmaktadır. Avnullah Bey, Kerkük'te çok sevilen bir insan olmuş, sadece kendi Sancağında değil, bütün civar sancaklarda, vilâyetlerde de kalabalık bir halk ve aşiret kitlesi tarafından sevilip sayılmıştır. Bu da babasından bazı kimselerin şüphelenmeleri için bir sebep oluşturmuştur. Aslında görünen sebep de şudur: O tarihlerde bir eşkiya reisi **Musul**'dan bir başka yere geçmek için **Kerkük**'ten, bir teneke kutu altın karşılığında geçit istemiştir. Bunun üzerine Halide Hanım'ın babası yani Avnullah Kâzımî Bey altınları reddederek geçidi tutmak üzere jandarma kuvvetlerini göndermiş, çarpışma olmuş ve bir jandarma eri şehit düşmüştür. İşte görünen sebep budur.

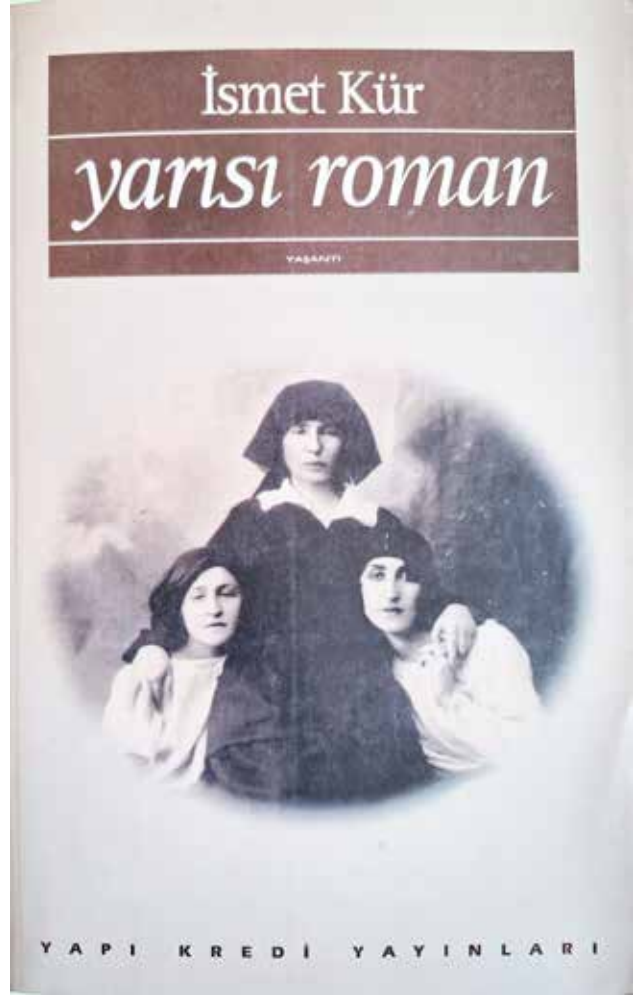
Halide Hanım o gün için Kerküklülerin ne kadar kıymet bilen insanlar olduğundan, babasının oradaki dört yıllık vazifesi boyunca Sancağın görülmemiş bir asayişe, refaha

ve mamurluğa kavuştuğundan bahsederek hâtiratını kaleme aldığı güne göre 60 yıl önce bile orada telefon olduğunu yazmaktadır. Babasının, tabii dolayısıyla ailenin Kerkük'ten ayrılacağını duyan Kerküklüler büyük bir yas içindedirler. Şimdi o günleri Hâlîde Hanım'ın hâtiratından, kendi kaleminden okuyalım:

“Babamın ayrılacağını duyunca Kerkük inanılmaz bir yas havasına büründü. Sanki her evden aziz bir ölü çıkmış gibi gecenin sükûnunu feryatlar, vaveylâlar parçalıyordu. Telgrafhaneyi tutmuşlardı; gece gündüz telgraf yağdırıyorlardı. Kim dinler?..”

“Babam bu hâllere mâni olmaya çalışıyordu fakat halk coşmuştu bir kere. Haksızlığa isyan ediyor, baba gibi sevdiği, ‘Mutasarrıf Paşa’sını bırakmak istemiyordu. Nihayet bir an evvel Kerkük’ten ayrılmak için acele ettik. İki üç gün içinde toparlanıp bir sabah erken Kerkük’ten ayrıldık. Güyâ kimsenin haberi olmayacaktı. Nerede! Fakir, zengin, ihtiyar, genç, kadın, erkek, atlı ve yaya binlerce Kerküklü yollara dökülmüştü. Bizi vaktiyle karşılamış olan o seçkin kalabalığın belki yüz misli şimdi geçiriyordu.”

Avnullah Bey bu hazin ayrılışın daha fazla uzamaması için ara ara durarak halka teşekkür etmiş ve geri dönmelerini istemiştir. Fakat Halide Hanım'ın

Yarınsı Roman, İsmet Kür, YK Yay., İstanbul, 1995

ifadesi ile; milattan öncelere kadar uzanan Kerkük şehrinin o asil evlâtları bir türlü geri dönmek istememişlerdir. Nihayet babasının son defa atını durdurarak, o tatlı ve gür sesiyle kalabalığa:

“Aziz kardaşlarım, evlatlarım... Beni seven bir adım daha ileri gelmesin. Hepinizi Cenab-ı Hakk’a emanet ediyorum, kismetse yine görüşürüz.” diyerek atını mahmuzlaması ile birlikte arkalarında coşkun bir denizin acı feryatlarına benzeyen bir uğultu bırakarak onlara ve Kerkük'e veda etmişlerdir.

Ey Sabâvet Cennetim Ruh-ı Revânım Kerkük'üm

Fakat küçük Halide bu ayrılıktan çok muzdariptir ve belki de en çok üzülenlerden biri de odur. Hâtıratında o anları şöyle anlatıyor:

“Ben hüngür hüngür ağlıyordum. Çocukluğum orada kalmıştı. Limon, portakal çiçekleri, güller... Dere boyundaki zakkumlar, Söğütler... Konuşan renkli kuşlar... Ve sevgili arkadaşlarım, ablalarım Münevver, Saime, Rabia Hanım, Necmiye Hanım. Sonra biricik kardeşim Kal'ada Danyal peygamber Türbesi'ne sığınmış küçük mezarı.” Halide Hanım'ın Kerkük'te doğmuş olan tek kardeşi Abdülhay Hâdi henüz bir buçuk yaşındayken orada vefat etmiş ve Danyal Peygamberin Türbesinin karşısında toprağa verilmiştir.

Bütün Hayâllerimi Göz Kapaklarının Altında Götürüyorum

Halide Hanım Kerkük'ü o kadar çok sevmiştir ki, oradan ayrılmak onun için âdeta bir zulüm olmuştur. **O, herşeyini bu ayrılıkla; “Ey Sabâvet cennetim ruh-ı revânım Kerkük'üm” diye andığı rüyalar masallar ülkesinde bırakmış ve “bütün hayallerini göz kapaklarının altında” götürmüştür.**

Bundan 55 yıl sonra kardeşi Abdülhay Hâdi'nin mezarı onarılmış ve vefâkâr Kerküklüler kendisine oranın fotoğrafını göndermişlerdir. Halide Hanım bundan çok etkilenmiş ve yıllar sonra bile unutulmamış olmak onu çok mutlu etmiştir...

-Devam edecek...

**Kerkük Kalesi'nde Danyal Peygamber Camii
Haziresi'nde Türk Şehitliği mezar taşları**

Fotoğraf için Doç.Dr. Aras Neftçi'ye teşekkür ederiz.

